

УДК: 378.01531:664(075.8)

РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

М.О. Желтова

аспірантка кафедри психології Запорізького національного університету
dg19maryna@gmail.com

Желтова М.О. Результати впровадження програми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців харчової галузі. У статті представлено результати впровадження програми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців харчової галузі. Визначено зміст психолого-педагогічної програми розвитку творчого потенціалу, який включає теоретичний та практичний компоненти. Зазначено, що головною метою програми є здійснення цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу на розвиток творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі у процесі фахової підготовки. Подано структуру програми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців харчової галузі: та засоби її реалізації. Здійснено аналіз показників розвитку мотиваційного компоненту, який включає сформованість професійних мотивів, розвиток творчої активності та наявність мотивації досягнення успіху. Представлено результати формування експерименту за показниками когнітивного компоненту творчого потенціалу: розвиненість швидкості, гнучкості та оригінальності мислення, а також високий рівень розвитку творчої уяви.

Ключові слова: творчий потенціал, фахівець харчової галузі, професійні мотиви, творча активність, мотивація досягнення успіху, дивергентне мислення, творча уява.

Zheltova, M.O. The results of implementation of the program of creative potential development of future specialists in the food industry. The content of the psychological and pedagogical program of creative potential development, which includes theoretical and practical components, has been determined. It has been noted, that the main goal of the program is to make targeted psychological and pedagogical influence on the creative potential development of future technicians of the food industry in the process of professional training. The structure of the program of creative potential development of future experts of the food industry consists of four modules: development of professional motives and motivation of achievement; development of emotional attitude to work; development of volitional personality traits; the development of divergent thinking and creative imagination. The analysis of the indicators of the motivational component development, which includes the formation of professional motives, the development of creative activity and the presence of motivation to achieve success has been presented. The results of the experiment on the indicators of the cognitive component of creative potential have been presented: the development of speed, flexibility and originality of thinking, as well as high level of development of creative imagination. The increase in the average and high levels of development of indicators of motivational and cognitive components of creative potential has been established. The decrease of the initial and low levels of development of indicators of motivational and cognitive components of creative potential was revealed. The obtained results testify to the effectiveness of the implementation of the author's development program.

Keywords: creative potential, specialist in the food industry, professional motives, creative activity, motivation for success, divergent thinking, creative imagination.

Постановка проблеми. В умовах стрімких змін, які відбуваються в українському суспільстві, зростає потреба у висококваліфікованому та продуктивному кадровому потенціалі. Значною мірою, продуктивність фахівців залежить від їх творчого потенціалу, який впливає на успіх та конкурентоспроможність підприємства. Особливої уваги потребує підготовка техніків-технологів харчової галузі, адже до їх компетенцій входить широкий спектр завдань: дослідження та систематизація напрямків розвитку сучасної кулінарії; впровадження нових, наукового обґрунтованих технологій; вдосконалення виробничої програми та технології приготування кулінарних страв; розширення видів послуг; розробка інноваційних продуктів та страв; формування меню та його дизайну. Очевидно, що професійна діяльність фахівця харчової галузі пов'язана з необхідністю реалізації творчого потенціалу, саме тому важливим є розвиток творчих можливостей у процесі фахової підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку творчого потенціалу розглянута у наукових працях зарубіжних та вітчизняних науковців. Значну цінність мають праці Д. Б. Богоявленської (компоненти інтелектуальної активності), Дж. Гілфорда (психологія креативності), Л. О. Даринської (компоненти творчого потенціалу), І. В. Львової (риски творчого потенціалу), О. О. Попеля (творчий потенціал як системна характеристика особистості) [1;2;4;5;7]

Серед сучасних вчених, які займаються проблемами розвитку творчої особистості, слід назвати В. О. Моляко, який запропонував власну концепцію формування творчої особистості та

реалізації її творчого потенціалу. Водночас, дослідженню розвитку творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі не приділяється належної наукової уваги.

Метою статті є висвітлення результатів впровадження програми розвитку творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі, з метою оцінки розвиненості мотиваційного та когнітивного компонентів.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Важливою складовою формувального експерименту є організація цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу на розвиток творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі шляхом впровадження комплексної програми.

Зміст комплексної психолого-педагогічної програми, спрямованої на розвиток творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі, містить два основні компоненти:

1) теоретичний, який включає систему наукових знань з теорії розвитку структурних компонентів творчого потенціалу (мотиваційний, емоційний, вольовий та когнітивний), що створюють передумови творчої діяльності та сприяють розвитку творчих можливостей техника-технолога харчової галузі;

2) практичний, який сприяє формуванню професійних мотивів та мотивації досягнення успіху; позитивному емоційному ставленню до власної праці; впливає на розвиток вольових якостей особистості, дивергентного мислення та творчої уяви майбутніх техніків-технологів харчової галузі.

Беручи до уваги положення теоретичного аналізу психолого-педагогічних джерел та отримані результати констатувального експерименту, було розроблено комплексну психолого-педагогічну програму розвитку творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі.

Мета програми полягає у здійсненні цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу на розвиток творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі.

Основними завданнями програми розвитку творчого потенціалу фахівців харчової галузі є такі:

- формування у студентів теоретичних уявлень про творчий потенціал та його структурні компоненти;
- усвідомлення значущості використання творчого потенціалу у професійній діяльності техника-технолога харчової галузі;
- оволодіння тренінговими технологіями з метою розвитку власних творчих можливостей та оптимального вирішення професійних задач;

Програма з розвитку творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі включає 58 аудиторних годин, тривалістю по 4 академічні години кожне заняття.

Розвивальна програма складається із 4 модулів: 1) «Розвиток професійних мотивів та мотивації досягнення», 2) «Розвиток емоційного ставлення до праці», 3) «Розвиток вольових якостей особистості», 4) «Розвиток дивергентного мислення та творчої уяви». Кожен модуль містить мету, завдання, змістовий аспект: теоретичну та практичну частини і складається із 4 занять.

З метою оцінки ефективності комплексної психолого-педагогічної програми було проведено контрольний експеримент, у якому брали участь студенти третього курсу, що навчаються за спеціальністю «Харчові технології». Експериментальну групу (40 осіб) та контрольну групу (37 осіб) ми продіагностували за допомогою методик, які були використані нами на етапі констатувального експерименту. Для діагностики мотиваційного та когнітивного компонентів ми обрали: методику діагностики мотиваційної структури В. Е. Мільмана (варіант для тих, хто навчається), тест-опитувальник А. Мехрабіана (модифікація М. Ш. Магамед-Емінова), тест Е. П. Торренса («Заверши малюнок») та методику «Діагностика особистісної креативності» О. Є. Тунік [6;8].

За допомогою методики діагностики мотиваційної структури В. Е. Мільмана ми визначили сформованість професійних мотивів у студентів. Результати констатувального і формувального експерименту представлені в таблиці 1.

Аналіз показника розвиненості професійних мотивів показав, що до проведення формувального експерименту в експериментальній та контрольній групах не виявлено суттєвих відмінностей. Після проведення формувального експерименту в результаті порівняння, можна спостерігати суттєві зміни за показниками сформованості професійних мотивів. Так, зросли показники високого рівня з 5% до 7,5%, та середнього рівня з 40% до 47,5%. Отримані результати

вказують на те, що респонденти експериментальної групи розуміють важливість та необхідність обраної професії, мають можливість та здібності до створення складних кулінарних страв.

Таблиця 1

Кількісні показники професійних мотивів

Рівень розвитку	Експериментальна група (n=40)				Контрольна група (n=37)			
	до ФЕ		після ФЕ		до ФЕ		після ФЕ	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	2	5%	3	7,5%	2	5,4%	2	5,4%
Середній	16	40%	19	47,5%	15	40,5%	15	40,5%
Низький	19	47,5%	16	40%	17	45,9%	17	45,9%
Початковий	3	7,5%	2	5%	3	8,1%	3	8,1%

Діагностовано зниження показників низького рівня з 47,5% до 40% та початкового рівня з 7,5% до 5%, що вказує на ефективність застосування психолого-педагогічної програми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців харчової галузі.

Значних змін у показниках професійних мотивів серед досліджуваних контрольної групи не виявлено.

Важливою складовою творчого потенціалу техника-технолога харчової галузі є наявність творчої активності. Спираючись на освітньо-кваліфікаційну характеристику фахівця харчової галузі та наукові джерела, необхідно зазначити, що творча активність стимулює техника-технолога не просто до приготування їжі, а до створення кулінарних шедеврів, а також забезпечує високий рівень конкурентоспроможності закладу ресторанного господарства.

За допомогою методики діагностики мотиваційної структури В. Е. Мільмана, шкали «Творча активність» ми визначили рівень вираженості цього показника у респондентів. В таблиці 2 представлені результати констатувального і формувального експерименту.

Таблиця 2

Кількісні показники творчої активності

Рівень розвитку	Експериментальна група (n=40)				Контрольна група (n=37)			
	до ФЕ		після ФЕ		до ФЕ		після ФЕ	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	3	7,5%	4	10%	2	5,4%	2	5,4%
Середній	15	47,5%	19	47,5%	16	43,2%	16	43,2%
Низький	19	37,5%	15	37,5%	17	45,9%	17	45,9%
Початковий	3	7,5%	2	5%	2	5,4%	2	5,4%

З огляду на отримані результати, можна стверджувати, що використання психолого-педагогічної програми вплинуло на показник творчої активності майбутніх техніків-технологів харчової галузі, адже, зросли показники високого рівня з 7,5% до 10%, та середнього рівня з 37,5% до 47,5%. Підвищення показника творчої активності вказує на те, що респонденти потребують нових знань, прагнуть збагачувати власний інтелектуальний потенціал та здатні виконувати професійно-творчі завдання.

Виявлено зниження показників низького рівня з 47,5% до 37,5% та початкового рівня з 7,5% до 5%, а це означає, що респонденти експериментальної групи оволоділи тренінговими технологіями, які спрямовані на розвиток творчої активності.

Суттєвих змін у показниках творчої активності серед досліджуваних контрольної групи не виявлено.

Наступним важливим елементом мотиваційного компоненту творчого потенціалу є наявність мотивації досягнення успіху.

За допомогою тесту-опитувальника А. Мехрабіана (модифікація М. Ш. Магамед-Емінова) ми визначили рівень мотивації досягнення успіху у студентів. Таблиця 3 показує результати констатувального і формувального експерименту.

Таблиця 3

Кількісні показники мотивації досягнення успіху

Рівень розвитку	Експериментальна група (n=40)				Контрольна група (n=37)			
	до ФЕ		після ФЕ		до ФЕ		після ФЕ	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	2	5%	3	7,5%	2	5,4%	2	5,4%
Середній	17	42,5%	23	57,5%	17	45,9%	18	48,6%
Низький	19	47,3%	13	32,5%	16	43,2%	16	43,2%
Початковий	2	5%	1	2,5%	2	5,4%	1	2,7%

За даними таблиці можна стверджувати, що зросли показники високого рівня з 5% до 7,5%, та середнього рівня з 42,5% до 57,5%. Згідно інтерпретацій результатів методики, можна зазначити, що високий рівень розвитку мотивації досягнення успіху дозволяє майбутнім технікам-технологам досягати максимального результату у професійній діяльності та не сприймати невдачі як значні перешкоди на шляху до досягнення мети. Також діагностовано зниження показників низького рівня з 47,3% до 32,5% та початкового рівня з 5% до 2,5%, що доводить ефективність психолого-педагогічного впливу на розвиток творчого потенціалу техніків-технологів харчової галузі. У показниках мотивації досягнення успіху серед досліджуваних контрольної групи змін не виявлено.

До структури творчого потенціалу техника-технолога харчової галузі ми віднесли когнітивний компонент, який складається із швидкості, гнучкості, оригінальності мислення, а також творчої уяви.

За допомогою тесту Е.П. Торренса («Заверши малюнок»), ми діагностували показники дивергентного мислення за такими параметрами: швидкість, гнучкість та оригінальність. Представимо кількісні показники швидкості мислення в контрольній та експериментальній групах до та після формувального експерименту в таблиці 4.

Таблиця 4

Кількісні показники швидкості мислення

Рівень розвитку	Експериментальна група (n=40)				Контрольна група (n=37)			
	до ФЕ		після ФЕ		до ФЕ		після ФЕ	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	2	5%	3	7,5%	1	2,6%	1	2,6%
Середній	23	57,5%	24	60%	22	57,6%	23	60,5%
Низький	14	33%	12	30%	14	36,8%	13	34,2%
Початковий	1	2,5%	1	2,5%	1	2,6%	1	2,6%

Аналіз отриманих результатів показав динаміку підвищення показників високого рівня з 5% до 7,5%, та середнього рівня з 57,5% до 60%. Виявлено зниження показників низького рівня з 33% до 30%. Не виявлено змін у показниках початкового рівня швидкості мислення. На підставі таких результатів можна констатувати, що рівень розвитку швидкості мислення у студентів експериментальної групи виріс, що позитивно вплине на генерацію значної кількості творчих ідей, які будуть втілені у професійній діяльності. У респондентів контрольної групи суттєвих змін у показнику швидкості мислення не виявлено.

Важливим показником дивергентного мислення фахівця харчової галузі є гнучкість мислення. В таблиці 5 показано результати формувального експерименту у контрольній та експериментальній групах.

Таблиця 5

Кількісні показники гнучкості мислення

Рівень розвитку	Експериментальна група (n=40)				Контрольна група (n=37)			
	до ФЕ		після ФЕ		до ФЕ		після ФЕ	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	3	7,5%	4	10%	2	5,4%	2	5,4%
Середній	16	40%	18	45%	17	43,9%	16	43,2%
Низький	19	47,3%	17	42,5%	17	43,9%	17	43,9%
Початковий	2	5%	1	2,5%	1	5,4%	2	5,4%

Як бачимо, в результаті психолого-педагогічного впливу зросли показники високого рівня з 7,5% до 10%, та середнього рівня з 40% до 45%. Досліджено зниження показників низького рівня з 47,3% до 42,5% та початкового рівня з 5% до 2,5%. Отриманий результат свідчить про суттєві зміни у показниках гнучкості мислення, що позитивно вплине на пошук різних методів та способів приготування страв.

Серед респондентів контрольної групи суттєвих змін у показнику гнучкості мислення не діагностовано.

На результати творчої діяльності техніка-технолога впливає рівень оригінальності мислення.

Представимо кількісні показники оригінальності мислення в контрольній та експериментальній групах до та після формульованого експерименту у таблиці 6.

Таблиця 6

Кількісні показники оригінальності мислення

Рівень розвитку	Експериментальна група (n=40)				Контрольна група (n=37)			
	до ФЕ		після ФЕ		до ФЕ		після ФЕ	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	1	2,5%	4	10%	2	5,4%	2	5,4%
Середній	13	32,5%	14	35%	10	27%	12	32,4%
Низький	22	55%	19	47,5%	21	56,8%	20	54,1%
Початковий	4	10%	3	7,5%	4	10,8%	3	8,1%

В результаті впровадження комплексної психолого-педагогічної програми зросли показники високого рівня з 2,5% до 10%, та середнього рівня з 32,5% до 35%. Отриманий результат вказує на суттєві зміни у показниках оригінальності мислення, що впливає на здатність фахівця розробляти нові продукти, готувати нестандартні та оригінальні страви, використовувати творчий підхід у професійній діяльності. Досліджено зниження показників низького рівня з 55% до 47,5% та початкового рівня з 10% до 7,5%. Динамічних змін у показниках оригінальності мислення серед респондентів контрольної групи не виявлено.

З метою дослідження творчої уяви фахівця харчової галузі, нами було обрано методику «Діагностика особистісної креативності» О. Є. Тунік. Кількісні показники творчої уяви представлено у таблиці 7.

Таблиця 7

Кількісні показники творчої уяви

Рівень розвитку	Експериментальна група (n=40)				Контрольна група (n=37)			
	до ФЕ		після ФЕ		до ФЕ		після ФЕ	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	2	5%	3	7,5%	2	5,4%	2	5,4%
Середній	12	30%	16	40%	12	32,4%	13	35,1%
Низький	22	55%	18	45%	20	54,1%	19	51,4%
Початковий	4	10%	3	7,5%	3	8,1%	2	5,4%

В результаті формульованого впливу, спостерігаємо зміни показників високого рівня творчої уяви з 5% до 7,5%, та середнього рівня з 30% до 40%. Спираючись на інтерпретаційні матеріали до методики, можна зазначити, що високий рівень творчої уяви допомагає створювати техніку-технологу нові образи страв, їх зовнішній вигляд, посуд для подачі тощо.

Виявлено зниження показників низького рівня з 55% до 45% та початкового рівня з 10% до 7,5%, що може бути пов'язаним із формульованим впливом комплексної психолого-педагогічної програми розвитку творчого потенціалу техніка-технолога харчової галузі.

У показнику творчої уяви змін серед респондентів контрольної групи не виявлено.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз результатів впровадження програми розвитку творчого потенціалу, а саме мотиваційного та когнітивного компонентів підтвердив її ефективність. Встановлено, що запропоновані психолого-педагогічні

заходи позитивно впливають на розвиток творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів в процесі професійної підготовки. Виявлено суттєві відмінності у рівнях розвитку мотиваційного та когнітивного компонентів творчого потенціалу студентів, які брали участь у формульованому експерименті.

У подальших дослідженнях планується висвітлити ефективність впровадження програми розвитку творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі, з метою оцінки розвитку емоційного та вольового компонентів.

Список використаних джерел

1. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей / Д. Б. Богоявленская – М., 2002. – 320 с.
2. Даринская Л. А. Творческий потенциал учащихся: методология, теория, практика : моногр / Л. А. Даринская. – Спб., 2005. –293 с.
3. Васильева И. В. Практикум по психодиагностике : учебное пособие / И. В. Васильева. – Тюмень: Издательство Тюменского государственного университета, 2014. – С. 88-101
4. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2009. – 434 с.
5. Львова И. В. Психологические факторы развития креативности личности : дис. ... канд. психол. наук / Инна Владимировна Львова. – Новосибирск, 2005. – 203 с.; с. 45-46.
6. Мильман В. Э. Метод изучения мотивационной сферы личности / В. Э Мильман // Практикум по психодиагностике. Психодиагностика мотивации и саморегуляции. – М., 1990. – С.23-43.
7. Попель А. А. Психологические условия развития социальной креативности студентов в процессе профессиональной подготовки: дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Александр Александрович Попель. – Нижний Новгород, 2005. – 217 с.; с. 72
8. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп: учебное пособие / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов – М. – Изд-во Института Психотерапии. – 2002. – С. 98-102.

References translated and transliterated

1. Bogojavlenskaja D. B. Psihologija tvorcheskih sposobnostej [Psychology of creativity] / D. B. Bogojavlenskaja – М., 2002. – 320 s.
2. Darinskaja L. A. Tvorcheskij potencial uchashhihsja: metodologija, teorija, praktika : monogr / [Students' creative potential: methodology, theory, practice: monogr] L. A. Darinskaja. – Spb., 2005. –293 s.
3. Vasil'eva I. V. Praktikum po psihodiagnostike : uchebnoe posobie [Practical work on psychodiagnostics: a tutorial] / I. V. Vasil'eva. – Tjumen': Izdatel'stvo Tjumenskogo gosudarstvennogo universiteta, 2014. – S. 88-101
4. Il'in E. P. Psihologija tvorcestva, kreativnosti, odarennosti [Psychology of creativity, creativity, giftedness] / E. P. Il'in. – SPb.: Piter, 2009. – 434 s.
5. L'vova I. V. Psihologicheskie faktory razvitija kreativnosti lichnosti : dis. ... kand. psihol. nauk [Psychological factors of development of creativity of the person: the dis. ... cand. psychol. science] / Inna Vladimirovna L'vova. – Novosibirsk, 2005. – 203 s.
6. Mil'man V. Je. Metod izuchenija motivacionnoj sfery lichnosti [The method of studying the motivational sphere of personality] / V. Je Mil'man // Praktikum po psihodiagnostike. Psihodiagnostika motivacii i samoreguljacii. – М., 1990. – S.23-43.
7. Popel' A. A. Psihologicheskie uslovija razvitija social'noj kreativnosti studentov v processe professional'noj podgotovki: dis. ... kandidata psihol. nauk : 19.00.07 [Psychological conditions for the development of social creativity of students in the process of vocational training: dis. ... candidate of psychol. sciences:] / Aleksandr Aleksandrovich Popel'. – Nizhnij Novgorod, 2005. – 217 s.; s. 72
8. Fetiskin N. P. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti i malyh grupp: uchebnoe posobie [Socio-psychological diagnosis of personality development and small groups: a textbook] / N. P. Fetiskin, V. V. Kozlov, G. M. Manujlov – М. – Izd-vo Instituta Psihoterapii. – 2002. – S. 98-102.